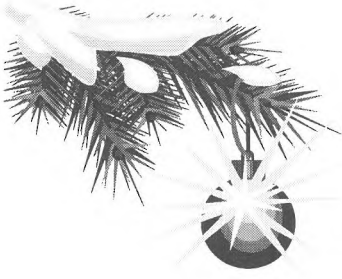

ÅS
Byneset historielag

ÅRSHEFTE
2001

Foto: Asbjørn Kriseith

Julekveld

Jorden venter, jorden smiler
vinterhvit og juleklædt
hus og hytter er beredt.
Underet er atter skjet
verdens store hjerte hviler

Dype, tunge klokkeklemt
vekker underlige minner
Fra en barndomstid som skinner
ofte fjernt, men aldri glemt

Barnefyrd og barnelatter
barnesang om juletre
Da Vårherre selv var med
strødde ut av himlens skatter.

Jorden venter, jorden smiler
snøen faller bløtt og lett
Og en trett og fattig tviler
drømmer barnets drøm og hviler
- Underret er atter skjet.

Inger Hagerup (1929)

Til alle husstander på Byneset og medlemmer i Byneset historielag. Av Inge Olav Berg

Det sittende styret består av:

Leder: Inge Olav Berg
 Nestleder: Knut Arvid Aa
 Kasserer: Anne Brit Bodsberg
 Sekretær: Anne Lise Berg
 Styremedlem : Arnljot By

Styret håper at stadig flere vil finne det interessant å delta i lagets arbeide og ønsker nye både aktive og passive medlemmer velkommen.

Kirkegårdsutvalget har avsluttet sitt arbeide med å registrere gravminner/monumenter som de mener bør bevares slik at kirkegården også for fremtiden kan fremstå som et helhetlig historisk sted og ikke som plen. Vi vil se på mulighetene for bevaring av disse i samarbeide med kirkevergens kontor. Ivar Rye har laget en matrikkel over gravlagte på den eldre Byneset Kirkegård frem til 1975, denne gjør det enkelt og finne frem til hvor den enkelte er gravlagt selv om gravminnet er fjernet, et eksemplar av denne befinner seg i kirken og et

eksemplar har historielaget.

Utvalget har bestått av:

Per Høyem (formann),
 Ivar Rye,
 Sivert Haugrønning og
 Erling Stene.

Vi takker utvalget for et vel utført arbeide.

Registreringen av gamle drakt-skikker pågår fortsatt, da vi har lite opplysninger om dame vester/jakker (øvermeplagg fra 1800 tallet) så det er ønskelig at om noen har slike, uansett hvilken stand de er i, at vi kan få komme og se på dem. Elly Marry Aasegg kan kontaktes angående dette.

Siden det har vært registrert en del interesse for Bynesepols, starter vi et slikt kurs i Januar.

Ivar Rye har også i år hatt hov-edansvaret for vårt Årshefte. Håper at alle våre lesere som har stoff som kan være aktuelt til neste hefte enten skriver om det selv eller

dere kontakter oss så vi kan komme hjem til dere og skrive ned historiene.

Laget hadde høsttur til Horg Bygdetun på Hovin hvor vi fikk omvisning i stedets bygninger, samt at noen av deltakerne tok søndagsturen i stedets flotte kultursti.

Søndag den 19 august arrangerte vi Bynesmarsen med start fra Spongdal Skole, dette var tredje året denne ble avviklet og de rundt 100 deltakerne fra hele Trøndelag fikk se hvor flott bygda vi har.

I tillegg til Årsmøtet har vi hatt 2 åpne møter. På vårmøtet holdt Arnold Bakken foredrag over emnet utvandringen til Amerika. Leidulf Hafsmo underholdt med visesang.

På høstmøte tholdt Ola Storhaugen et foredrag over emnet Kirkegården som kulturminne.

Magnar Løvset har utarbeidet neste års kalender og den er nå klar til salg.

Stor takk til han for dette arbeidet.

Arbeidet med ny bygdabok fortsetter. Det meste er nå innsamlet når det gjelder slektshistorien, men det gjenstår mye arbeide med å systematisere dette. Gårdshistorien må også gåes igjennom slik at den faglig holder mål. Når det gjelder

økonomien så mangler det ennå en del midler, så tidspunkt for når en ny bok kan utgis er det ikke mulig og fastsette nå.

Vi takker ellers samtlige som på forskjellig vis har bidratt i lagets arbeide og håper at de og flere til også neste år vil delta, slik at vi kan øke kunnskapen og interessen for bygdas historie.

Innhold

Julekveld.....	2
Til alle hustander.....	3
Bynesinger i krig.....	5
Løft-Kailln.....	11
En snøstorm.....	16
En brantragedie.....	19
Hitlers planer.....	21
Interessant å grav i fortia.....	23
Postvesnet.....	24
Onsøyhåggån.....	25
Kontingent.....	26
Navn og navneskikker.....	31
Mest brukt mansnavn.....	34
Mest brukt kvinnenavn.....	35
Bynesmål.....	36
Kopp-seting.....	40
Einar Rugsland.....	43
Løsning julenøtter 2000.....	46
Storflommen i Gaula.....	47
Julenøtter 2001.....	49
Oppgaverebus.....	50
Julegavetips.....	51

BYNESINGER I KRIG II Gratangen 1940.

Av Ivar Rye

Norsk maskingevær i stilling ved
Gratangsbotn 24. April 1940.

I fjorårets årshefte behandlet vi krigshandlingene i Nord-Trøndelag. I årets utgave skal vi ta for oss de harde trefningene nord for Ofotfjorden, hvor det også var bynesninger med. Disse karene var mob.oppsett i Feltbataljon 1 av 12. Infanteriregiment. Bataljonen ble kalt "Trønderbataljonen", men dette er litt feil, for i tillegg til Trøndelagsfylkene omfattet den også Nord.Møre.

De fra Byneset som var med her var:

Olaf Haugum	Stabskompaniet - Bombekastertroppen.
Knut Ristad	3. Geværkompani
Idar K. Stein	samme.
Knut Vikan	samme.
Magne Mule	4. Kompani (Mitraljøsekompaniet).

Bataljonen ble innkalt og mob.oppsett i Trondheim fra 5. januar 1940, og ble utskiptet fra Trondheim 11. januar. Og formålet med oppsettingen var nøytralitetsvakt i Øst-Finnmark

på grensa mot Finland / Sovjet.

Etter en stormfull reise som nok krevde det meste av mageinnholdet på de som ikke var sjøvant, og det var nok de fleste, ankom bataljonen til Vadsø den 15. januar. De hadde så patruljevirkosomhet langs grensa, samt vinterøvelser i 3 måneder.

Bataljonens materielle utstyr var ikke all verden. Norges nøytraliseringspolitikk i mellomkrigstiden medførte stadige kutt i bevilgninger, og liten fornyelse av militært materiell. Geværene var Krag Jørgensen mod. 1890 og hver geværtropp hadde fire Madsen maskingevær fra 1916, noe forbedret 1922. Mitraljøsene (9 stk. Colt) og sambandsutstyret var også foreldet i 1940.

Det personlige- og tren-utstyret var imidlertid etter forholdene bra, og vesentlig bedre enn hva tyskerne hadde for vinterkrig.

Så kom 9. april 1940 og en tysk flåtestyrke med 10 jagere gikk inn Ofotfjorden og besatte Narvik(1) etter en kort kamp mot panserskipene "Norge" og "Eidsvoll", som begge ble senket på Narvik havn. "Eidvoll" som lå lengst ute i havna hadde et mannskap på 181 og bare 6 ble reddet. (En av de som overlevde var Sivert Bakaas fra Trondheim, som bodde ca. en 40 år etter krigen på Nordbygda). På "Norge" var det 191 ombord hvorav 90 ble reddet.

Tyskerne besatte så Narvik og konsoliderte stillinger i området så å si uten motstand, de tok seg langs Ofotbanen helt til riksgrensa mot Sverige ved Bjørnevatt(2) etter å ha nedkjempet endel motstand her. Transithavnen Narvik med utførsel av malm fra Sverige var svært viktig for alle parter i krigen.

Samtidig satte også tyskerne iland styrker på Bjerkvik(3) på nordsiden av Ofotfjorden for å ta militærleiren Elvegårdsmoen(4), og trenge videre nordover.

Tyskernes samlede landstyrker var på ca. 2000 bergjegere (vesentlig østerikere, som var noe øvet i vinterkrig) endel luftvernartillerister, marinejegere, stab og sambandsfolk. Tyskerne hadde imidlertid et stort forsyningsproblem, Narvik hadde ingen flyplass, og en engelsk flåtestyrke lå ute i Vestfjorden og hindret sjøverts tilførsel. Og transitte gjennom det nøytrale Sverige fikk de i første omgang ikke tillatelse til. Derfor var fremrykking nord for Ofotfjorden prioritert for å ta Evenes flyplass, samt å hindre alliert landgang.

Fra norsk side ble det gjort en stor feil. En bataljon fra IR-13 var forlagt til Elvegårdsmoen, men ble 9. april beordret inn mot Narvik for å gå til motangrep der. Til forsvar av leiren var det derfor kun 150 mann, og de hadde fått besked om å få utlevert skarp ammunisjon dagen etter. Elvegårdsmoen ble derfor inntatt av tyskerne uten at et skudd ble løsnet. Den engelske flåtestyrken gikk nå inn i Ofotfjorden og samtlige 10 tyske jagere ble senket eller ødelagt 10. - 13. april. Men hele 2500 av mannskapene ombord reddet seg i land, og sluttet seg til styrkene på Elvegårdsmoen. De sistnevnte var slett ikke vant eller

utstyrt for vinterkrig, men fra et norsk mob.lager på moen, skaffet de seg i alle fall brukbart personlig utstyr.

De tyske troppene på Elvegårdsmoen fortsatte etter Rv. 50 (E-6) til Elvenes i Gratangsbotten (5) hvor de omgruperte seg og bygde ut stillinger i området.

Hvor var så våre karer, mens dette pågikk.. Jo, de ble etter 9. april skipet fra Vadsø, via Tromsø og kom 17. april til Sjøvegan (6) innerst i Salangsfjorden, med ordre om å fortsette mot Elvegårdsmoen og Bjerkvik for så å delta i motangrep på Narvik. 18. og 19. april lå IR-12 i leir på Lavangen (7), og ble beordret 20. april til Fjordbotneidet (8) for å overta vaktholdet etter IR-15 mot Lappaugen (9) hvor det var tyske stillinger. Det ble 3. Geværkompani (med 3 bynesinger- se foran) som fikk denne oppgaven, med en tropp fra mitraljøsekompaniet som skulle ligge bak som sikring.

Så litt om vær og føreforhold i disse kritiske dagene. Det var 1 til 2 meter snø på marka, og det snødde kraftig med stiv-sterk kuling, temperatur rundt 0 og alt og alle ble gjennomvåte. Meget strabasjøst å ta seg fram.

Den 23. april skulle IR-12 sammen med flere andre enheter opprette stillinger opp mot Lappaugen (9) for å gjenerobre denne. IR-12 skulle gå i stilling ved rv.50 syd for Gratangsbotten for å beherske veien og området opp mot Lappaugen, men de skulle ikke

i dette området.

Men så kl. 18.00 ga kompanisjefen beskjed om at styrkene skulle trekke ned til Gratangen for å gå i kvarter og hvile. Dette var fatalt, stillingene ble forlatt og mannskapene tok inn på de øverste gårdene i dalen. Mannskapene var nå totalt utslitt etter nærmere 20 timer med strabaser, så hvile, spising og tørk av tøy var kjærkomment. Det ble satt ordinære vakter, men i noe feil retning. Natten forløp forholdsvis rolig, selv om det var en del skyting i området.

Katastrofen i Gratangsbotn.

Men kl. 05.00 den 25. april blir leirkvarteret angrepet fra 3 kanter og

det blir store vansker med å få ordnet noe motangrep, bare kp.1 og kp.3 får ordnet noe formasjon. Det kan sammenlignes med at Feltbataljonen var samlet i bunnen av en gryte, men tyskerne lå langs kanten av gryta og fyrte av ned i den. Maskingevær og mitraljøser fyrte løs mot bygningene så flisene føyk, folk som forsøkte å komme unna ble skutt ned.

Ut over dagen den 25. kom andre norske avdelinger til og truet med å falle tyskerne i ryggen, så de måtte trekke seg vekk, og kampene stilnet av.

Men Trønderbataljonen var sterkt redusert:

Avdeling:	Falne:	Sårede:	Savnede:
Batt.stab og Stabskompani.	1	4	2
Sambandstropp	5	4	2
Kompani 1.	7	14	30
Kompani 2.	10	17	67
Kompani 3.	3	13	11
Kompani 4.	6	8	62
Bataljonen totalt	34	ca. 61	ca. 174

Ca. tall for sårede betyr at det også var noen sårede som ikke ble registrert.

Savnede betyr at de ble tatt til fange.

Totalt ble bataljonen redusert med ca. 264 av mann og det er svært mye av totalt 764 tjenestegjørende.

Bynesningene kom bra fra dette slaget, men Idar K. Stein fikk en kule i låret.

Etter trefningen trakk restene av Trønderbataljonen seg tilbake til Lavangseidet (7).

Fra 26.april til 2.mai ble Trønderbataljonen reorganisert og på nytt satt inn for å kjempe seg fram til Ofotfjorden, og med Narvik som endelig mål. De rykket fremover sammen med andre enheter, med stadige trefninger av mindre art.

En engelsk flåtestyrke hadde trengt inn i Ofotfjorden, og bombarderte bl.a. Elvegårdsmoen (4), og denne ble inntatt av norske styrker. Engelske og spesielt franske infanteristyrker var landsatt på begge sider av fjorden, og de allierte lyktes omsider med å ta tilbake Narvik og den 29.mai ble byen inntatt.

Men de franske og engelske styrkene hadde fått ordre om å trekke seg ut av Norge, og dermed ble den tyske overmakten (de hadde nå fått frem store forsyninger og nye mannskaper) for stor.

Brigadeledelsen underhandlet med tyskerne, og 9.juni gikk meldingen ut om at de norske styrkene hadde gitt opp kampen og ville trekke seg ut av Nord Norge. Den 14. juni kom bataljonen til Trondheim og etter klarering ovenfor tyskerne ble bataljonen oppløst den 17.juni 1940 og deltagerne kunne vende heim.

I tiden etter krigen har det versert sterke rykter om at Trønderbataljonen ved det katastrofale slaget ved Gratangsbotn, også ved en feiltagelse ble beskyttet av sine egne, nemlig Alta Bataljon, som var stasjonert 3 - 4 km unna.

Bataljonssjefen major Bøckman fikk hard kritikk for at han forlot stillingene ved Rv.50 uten skikkelig vaktthold enten ved egne styrker, eller avløsningsmannskaper. En kritikk han også godtok selv.

Opplysningene er hentet fra boken "I Trønderbataljonens fotspor - 50 år etter" av

Johan Helge Berg og Olav Vollan.

LØFT-KAILLN

Av Ivar Rye

I de 40 siste årene av 1800-tallet holdt Bynesinger og andre som dro veien fra Nordbygda over Tømmerdalen til "by'n", et ekstra godt øye med omgivelsene og folk de møtte i byveien enten de hadde hestekjøretøy eller gikk, og spesielt hvis de var alene. Og gjeterunger eller folk som hadde andre ærend i nordlige del av Bynesmarka eller bymarka var ganske så årvåkne og "bleike om nebbet" etter alle skremselshistorier de hadde hørt om "Løft-kailln". Historiene fortalte om overfall og ran, om å opptre i kvinneklær for komme innpå et offer, om tyvslaktning av krøtter i marka, og til sist om drap i forbindelse med en forsvunnet person.

Når sant skal sies så havnet ikke "Løft-kailln" i rettsapparatet eller arrest den tid han bodde i stua si nær toppen av Løften, selv om han ble mistenkt og avhørt i flere tilfeller. Det var nok helst rykter fra tidligere epoker i hans liv han dro med seg, og som gjorde han til en farlig person i folks øyne.

Hyldbakk har i sin bok med historier fra Surnadal fortalt om denne personen, om tiden før han kom til Løften, og som i heimkommunen gikk under navnet "Folldalingen". Så la oss starte der.

Ole Haagenson (Håkonsen) Sveen var navnet og han ble født i frihetssåret 1814 som barn utenfor ekteskap av foreldre Haagen

Toreson fra Trondheim som drev som husmann og skinnfellmaker i Surnadal og en ugift kvinne som ble kalt Svehaug-Marret (Marit Alvsd. Sveen). Ho drev alene som husmann på plassen Svehaugen. Utenom Ole hadde ho 4 andre unger, alle med forskjellige fedre, og hun fostret dem alle.

Første historia om Ole Haagensen er fra han var på eksersis på Skei i Surnadal. Ole skulle ikke være noen vakker kar å se på. Han var lang og framlut og hadde store lepper, nesten som på en hest er det sagt. En kaptein sto å så på eksisen, og la merke til Ole og sa:

- Gud nåde meg for et stygt menneske.

En oberstløytnant som var kjent i bygda svarte at kapteinen skulle sett mor hans, for ho var mye styggere. Ole Haagensen hadde hverken rikdom eller godt utseende når han nå måtte ut i verden for å livberge seg.

Først var han en 6 - 8 år i Rindal som dreng på forskjellige gårder, fra denne tida er det ikke annet å berette enn at han ofte var i krancling og slagsmål. Noen ganger gav han juling, men de aller fleste gangene vart han oppjula og fikk ofte stygg medfart. Det er så rart med det at når en selv er kran-levoren og dertil stygg, minker medkjensla fra motstanderne. Men det er sagt om Ole at han var like heil samme hvordan de slo. Han var så hard som en gråstein var det sagt. Det er trolig at Ole var herda fra barnsben, og at han var vant med at verden var imot han samme hvor han kom. Dette gjorde vel sitt til at det bar så ille ivei med han.

I1841 ble Ole gift med Marit Larsd. fra Hatrem, Lesja, og de ble husmannsfolk på en plass i Romundstadbygda. Imidlertid begynte det å gå rykte om at det forsvant matvarer fra stabbur i gren- da og senere også klær og andre varer. Folk hadde sterk mistanke til Ole Haagensen, men mere ble det

ikke til, det var nok ikke bare en barneleik å gå opp på plassen på leiting heller.

En gang var det en kar som skulle kjøre til Rindal med produkter fra sætra. På veien gjennom Romundstadgrenda kom det et gammelt kvinnfolk og ba om å få få sitte på lasset, for ho skulle også til Rindal. Turen gikk så videre, men plutselig ble kjørekaren var at kjer- ringa lempa av noen smørdaller fra lasset, og han stansa for å ta kjer- ringa fatt. Men da forsvant ho inn i skogen. Spora i snøen viste store karssko, så kjøreren forsto nok hvem kjerring var.

Men i 1847 gikk det galt for Ole. Han hadde gjort innbrudd på en gård i grenda og stjålet mye mat, klær og bl.a. et par lærstøvler. Nå gikk 3 karer sammen om å ransake plassen, og etter en del vansker fant de også tyvegodset, deriblant støv- lene. Nå ble det lensmann og arrest i 25 dager på vann og brød.

Ole med familie ble oppsagt fra plassen, og ingen ville gi dem noen ny husmannskontrakt. Det endte med at de måtte flytte til ei sæterstue 3 mil fra bygda og nesten midt inne i Trollheimen, og der i stua som ble kalt Farkholtet bodde så Ole, kona og de 3 barna Lars, Haagen og Maret.

Jentungen var da bare årsgammel. Ole ble nå kalt Folldalingen etter dalen innover mot stua.

Men Ole fortsatte sin virksomhet med tyveri. Høyet forsvant i utløene i fjelldalen, smør og ost forsvant fra sætrene og tjuvslakta sauekjøtt manglet ikke i Farkholtet. Budeiene på sætrene i området låste sæterdørene med lås og slå, og gjæterguttene var mere redd for Folldalingen enn for bjørn og ulv.

Til sist ble det for mye for bygdefolket, og på ettersommeren 1849, leste lensmannen opp kungjøring på kirkebakkene i hele sognet om frivillige til en manngard for å arrestere Ole eller Folldalingen, som han nå helst ble kalt. Etter en dramatisk pågrepelse, hvor også kona stilte på trappa med øks i handa, men ho ble roet ned av ektemannen som forsto at overmakt ble for stor, ble Ole Haagensen arrestert og ført til bygda. Familien ble senere hentet av bygdefolk, og alle eiendeler ble solgt på auksjon. Høyesterettsdom av 21.4.1850 fastsatte straff for Ole Haagensen til et halvt års tukthus i Trondheim. Den 3. september 1850 ble han satt fri, og dro tilbake til Farkholtet for å ta unna foret der, det hadde han rett til. Året etter var han tilbake i

Folldalen, stua på Farkholtet var solgt, men familien fikk opphold på ei sæter i nærheten.

I slutten av august var han på det nærmeste ferdig med slåttene, han sendte da resten av familien til bygds for vinteren, mens han selv skulle slå det aller siste. Så snart han var ferdig tok han rifla og dro ut i fjellet på bjørnejakt. Nå vart det stjålet mye varer fra ei anna sætergrend og Ole ble mistenkt. Folk tok nå ut på leiting og der Ole hadde hatt tilhold ble mye av tjugodset funnet. Ole hadde nå dratt tilbake til bygda og familien.

Øvrigheta slo nå hardt til og Ole vart fremstilt på det ene bygdetinget etter det andre, og mange vitner kom etter hvert frem med det de visste, men Ole vart frikjent i 1852. Samme året skrev han en søknad til Surnadal kommune om å få utbetalt 30 spesiedaler mot " at han skaffer fuldkommen sikkerhed for at han med familie aldrig maa falde denne kommune til byrde".

(Surnadal og Rindal var en kommune den tid). Kommunen slo til og utbetalte beløpet på vilkår at han flyttet fra bygda og aldri slo seg ned der igjen. Og dette skulle han komme til å holde.

Her slutter fortellinga om

Folldalingen, og fortsetter med Løft-kailn.

Når Ole Haagensen kom til Løften er ikke helt klart, ca. 1860 vil være det nærmeste vi kommer. Hans Olsen, bestyrer ved Trolla Brug, forteller at da Karen Larsd, kona til Ole Haagensen døde, ble liket dratt på bjørkeraiier nedover til sjøen, for videre båtskyss til byen.

Dette må være før 1864 for da ble siste barnet, Martin født, og Ole var øyensynlig gift på nytt.

Folketellinga 1865 viser imidlertid hele familien med Ole og hans nye kone Tina Olsd. fra

Stadsbygd prestegjeld, som også omfattet Rissa, samt barna Lars f. 1842, Haagen f. 1846, Marit f. 1848 og Martin f. 1864. Ole Haagensen er oppgitt som husmann og skinnfellmaker.

En enke Karen Pedersd. er oppgitt som huseier av gården Holstvolden, og om Ole med familie bodde på selve gården, eller i en egen stue som hørte under gården nede på Løften fremgår ikke.

Folketellinga 1875 viser i alle fall at Ole med familie bor i Løften.

Det er ingen ting som tyder på at Ole Haagensen kom på straff etter

han kom til Løften, men illgjeten var han all sin dag, og ordet om at han tjuvslakta sauer og stjal fulgte han heile tiden og fikk mere og mere næring med åra. Endog drap vart han beskylt for, og mange nifse historier ble fortalt om Løft-kailn. Det er vel også klart at ryktet hans fra Surnadalen har fulgt han også hit til Løften.

Her er et par av historiene som gikk på folkemunne:

Sigurd Utnes var postkjører i rute over Byåsen. En gang han kom kjørende kom det et stort kvinnfolk å ville ha skyss. Det fikk ho lov til. Men etter ei stund skulle Utnes se bakover, og da vart han var at det stakk ut sjegg under tørkleet på kvinnfolket, og han forsto da at det var Løft-kailn han hadde på sleden. Utnes gjorde da slik at han mista pipa si, og ba passasjeren om å ta den opp. Men med det samme Løft-kailn var ute av sleden, slo Utnes på hesten og kjørte fra han. En dall som Løft-kailn hadde ble stående igjen på sleden, og i denne fant Utnes to pistoler.

Ingebrigt Fagerås fra Telemark, var bosatt på Byneset og dreiv som skinnfellmaker. Han hadde ei tung skinnrem som han brukte å banke skinna med. En gang på byveien møtte han et stort kvinnfolk, og på

skapnaden skjønnte han at det var Løft-kailln. Ingebrigt tok da reima og slo Løft-kailln til han stupte og vart liggende. Ingebrigt trodde nesten han hadde slått han ihjel, men da han hadde kommet seg et sykke unna hørte han bannskap bak seg, og forsto at det sto til liv.

Disse historiene om at han kledde seg ut som kvinnfolk, synes ikke særlig troverdige. Mest sannsynlig har de sammenheng med ryktet som fulgte han ifra Surnadalen.

Men at husmannen i Løften var en uhyggelig granne, er ikke fri diktning, for det er det vitna om. På Holstvollen vart de ofte ute for ondskapen og sinnet hans, lenge etter at han var blitt en gammel mann. En kveld kona på Holstvollen var alene heime, kom Løft-kailln å gjorde oppstyr, slik at barna vart livredde. Men kona hans Gjert Holstvollen, ho Karen - var ikke redd, og handfast som ho var tok ho tak i skjegget på kaillen og lengsa han ut.

En annen kveld etter at familien på Holstvolden var gått til ro, kom det en stor stein gjennom vinduet og opp i senga deres. De var ganske sikre på at det var Løft-kailln som

hadde kasta steinen, men å få noe på han uten at det fantes vitner eller bevis, var ikke mulig.

Da Ole Haagensen var blitt gammel, måtte han og kona bort fra plassen. Dette gikk heller ikke på noen fredelig måte. Etter hva som sies måtte det to handfaste karer til som tok han med makt. Kona satt da ved veven, og ho ville ikke flytte før vevnaden var ferdig. Men da tok karene og skar veven rett over, og dermed bar det bort fra Løften med begge to.

Ole Haagensen ble av fattigvesnet i Trondheim bortsatt på Frosta, og her gikk Løft-kailln eller Folldalingen til kvile etter et langt, urolig og gledeløst liv.

Det er ikke mulig å finne Ole Haagensen i folketellinga 1900, så han var vel død før den tid.

Mye av det som er fortalt om Løft-kailln er vel riktig, men mye skyldes vel også ryktet som fulgte han fra tida som Folldalingen. Som eksempel kan nevnes historier om møter med kailln lenge etter han var borte fra Løften, og sannsynligvis død.

En snøstorm på prærien ved Sioux River.

Av Ivar Rye

Gurine Olsdatter Berg (Snauan) født 1848 reiste til Amerika i april 1870, og kom frem til La Brosse i Wisconsin 8. mai samme år. Allerede pinseaften samme år ble hun gift med en annen Bynesing, nemlig Lars Andersen Berg (Torgerstu) født 1847, som hadde emigrert 1 år tidligere.

I et brev i 1935 til en bror av seg hjemme i Norge, som hun fikk skrevet for seg, hun var nå nesten 90 år og ikke skrivefør lengre (hun beklager at hun ikke kan gjøre noen ting lengre), forteller hun litt fra pionértiden ute i Midtvesten i USA.

Lars hadde en jobb i La Brosse, men våren 1871 bestemte de seg for å bli farmere, og de reiste til Lansing i Iowa. Der anskaffet de seg to okser til trekkdyr, to kyr og fire sauer, samt en vogn og proviant for å dra til Sioux Falls som ligger i Sør-Dakota (Dakota Territorium som det het den gang) helt ved grensen til Iowa. De visste at to andre

bynesinger nemlig Knut og Ole Larsen Mule (Oppigard) hadde reist dit året før. Fra Lansing fikk de følge av en større familie fra Tydal, samt en jente fra Byneset, Marit Olsd. Oplandsgjerdet født 1848. Hun ble senere gift Martin Angel og bodde i Sioux City.

De kom til en elv og var nok i villrede om hvor de var, men de traff en mann som kunne fortelle dem at dette var Sioux Falls. De fulgte så elven Sioux River 2 mil nordover og kom da frem til Ole Larson (Mule) den 11. juni. De overnattet den første natt i Dakota Territorium hos kjentfolk i en kjeller uten vinduer eller dør og med jordgulv. Da var det godt å ha skinnfellen og fjærdyren hun hadde med fra Norge, sier Gurine.

Dagen etter dro de et stykke lengre nord og slo seg ned på det landet som skulle bli deres farm, og som nå (1935) deres sønn Anders har.

Snøstorm.

At vinteren kunne være hard, og at været kunne skifte temmelig fort, her på prærien i norlige del av Midtvesten, kunne også Gurine Berg fortelle om:

Det var vinteren 1871-72, at mannen Lars skulle dra ned langs elven til en nabo, som bodde ca. 5 km unna, for å hente noe ved. Det var en mild vinterdag Lars spendte sine okser for sleden, og dro iveri. Været var så fint at Lars ville dra opp skjorteermene, men Gurine fikk likevel kastet frakken hans på sleden. Det tok vel en time å nå frem til naboen, og Lars gikk straks igang med å hugge veden. Han hørte med ett en underlig susing i luften, og det begynte å snø ganske kraftig, så han nesten ikke så oksene.

Naboen som allerede hadde bodd på stedet i 2 år, ante hva som var i vente, og han kom ut i skogen for å varsle Lars, og få han med heim til sin farm. Det var ikke langt opp til farmen, men stormen tiltok, snødrevet sto midt imot, og snødrivene bygde seg opp. Oksene måtte spennes fra og sleden settes igjen. De kom seg omsider frem til farmen med å henge seg på og lede hver sin okse.

Dette var ca. kl. 10 på formiddagen, og Lars var selvfølgelig engstelig og spendt på hvordan det sto til heime. Gurine var alene heime med barnet Anders, som var et halvt år. Med det samme stormen brøt løs kastet hun barnet bort på sengen, og løp til uthuset for å se til buskapen. Her hadde hun seks smågriser, og disse syntes å være helt fra konseptene, de hadde kommet seg ut og sprang rundt omkring ute i snøkavet, og var ikke til å få inn i uthuset, og til slutt satte de av gårde unna vinden. Men Gurine var dengang ganske rapp på foten, og det lyktes henne å få fatt i en av dem. Denne gjorde slikt oppstyr at de øvrige ble nysgjerrige og ville finne ut hva som var på ferde. De fant vist ut at det var litt ly rundt beina til Gurine for de fulgte med tilbake til uthuset og det lyktes henne å få stengt dem inne. Hun var glad for at hun fant tilbake, for det var umulig å se noe som helst. Så tilbake til stua, eller rettere sagt jordkjelleren de bodde i, og til lille Anders.

Imidlertid hadde Lars flere ganger utover dagen bestemt seg for å forsøke å komme seg heim, men alle hos naboen frarådet han sterkt. Så var det om kvelden at Lars skulle følge naboen til uthuset for å se til oksene og annen buskap, plutselig

var Lars forsvunnet, og naboen kunne ikke gjøre noe med det, han ville nok forsøkt å ta seg heim uansett.

Lars kom seg en kilometer til en annen nabo. Her var det en ung jente som var veldig redd for sine egne foreldre, som bodde i en liten jordkjeller et par kilometer lenger nord. Lars og jenta bestemte seg for å slå følge, og tross advarsler også fra denne naboen la de iveri. Og de var heldige og kom frem til foreldrene til jenta. Lars fortsatte nå alene og kom frem til Ole Larson Mule's hytte. Nå var det kun en kilometer igjen og Lars fortsatte alene, for selv om det nå var langt på natt kunne han ikke slå seg til ro.

Men halvveis var det slutt på kreftene, Lars falt om og forsto at det ikke nyttet å komme seg videre, og ikke visste han helt hvor han var, han trodde kanskje han var i nærheten av heimen, nede ved elva. Her hadde han om høsten pløyd opp stykke, og da han nå grov ned i snøen, fant han at det var pløyet. Han fant nå retning og kom seg tilbake til Ole Larsons hytte.

Tidlig neste morgen hadde stormen løyet, og Ole Larson hjalp han heim. Her var både uthus og jordkjeller helt nedgrad av snø, og der eneste de så var ovnsrøret som stakk opp av snøen.

Ved å bruke denne som talerør fikk de gitt beskjed om at de var i god behold, og de fikk samme beskjed fra kjelleren, at det der sto bra til med mor og barn.

Så ble det gravet nedgang til kjeller, og til uthus. Været var nå fint igjen, og snart var alt i normalt gjenge.

Gurine mener denne fortellingen er typisk for alle de strabaser som disse nybyggerne måtte gjennomgå den første tiden i den nye verden.

En branntragedie i Wisconsin

Av Arne Håbjørg

25 november 1949 ble en tragedie for familien til Laura og John Berg på deres farm som lå cirka 25 km sydvest av Eau Claire i Wisconsin i USA. Denne dagen døde seks barn ved en brann i deres bolighus på farmen i Rock Falls.

John Berg var sønn av Henrik Berg som var født på Jogjerdet, en plass vest for gården Berg Hafella på Byneset. Henrik som var født i 1862 var den yngste av i alt fire søsken som emigrerte til USA.

Henrik's foreldre var John J. Berg fra Hønvold og Karen som var født på Berg Torgerstu.

John og Karen Berg levde på husmannsplassen Jogjerdet, der John i tillegg til skomaker levde av forefallende arbeid rundt om på gårdene.

De fikk 5 barn:

- Anders f. 1854, emigrerte i 1879 til Eau Claire i Wisconsin.
- Marit f. 1856, emigrerte i 1879 til Volga, South Dakota hvor hun og mannen ble farmere.
- Ole f. 1859, emigrerte i 1881 til Eau Claire, Wisconsin.
- Henrik f. 1862, emigrerte i 1884 til Rock Falls, Wisconsin og ble farmer der.
- Kristine f. 1869 ble på Byneset og der gift med Torger Kviseth.

Som så mange andre på Byneset måtte også denne familien søke ut for å finne levebrød. Den lille husmannsplassen ga inga von om en god framtid. I Amerika var det de store muligheters land og de fire barna på Jogjerdet reiste også dit.

Bare en av søsknene fikk anledning til å se gamlelandet igjen. Henrik kom tilbake i 1931 og besøkte Norge og Byneset. Han eide da tre farmer.

Henrik giftet seg i 1890 med Rena Thoresen som kom fra Gudbrandsdalen.

De fikk 8 barn, derav 4 døde i ung alder. Det er deres eldste sønn John denne historien handler om.

John Henriksen Berg f. 10. mai 1893 vokste opp på foreldrenes farm i Rock Falls, Wisconsin.

Han giftet seg 27. nov. 1920 med Laura Stone som var født 9. jan. 1900. Mye tyder på at hennes forfedre kom fra Norge.

John og Laura hadde en farm ca. 25 km sydvest av byen Eau Claire i Wisconsin. På farmen var det bolighus og uthus for kyr.

På Rock Falls Feed Mill, en førfabrik et stykke unna arbeidet to av deres sønner. Denne dagen hadde de også tatt med seg en yngre sønn på arbeidet og det reddet sannsynligvis hans liv.

Den 25. november 1949 arbeidet John og Laura i fjøset med fjøsstellet. Da sønnene returnerte fra sitt arbeid på førfabrikken så de at det brant i huset deres på farmen. De telefonerte etter brannkorpset og de arbeidet desperat for å redde ut barna som var inne i bygningen, men det var ikke mulig å redde dem. Et av barna Harry hoppet ut av vinduet og han ble øyeblikkelig sendt til Luther Hospital i Eau Claire, men

han hadde over 50 % forbrenning over hele kroppen så livet sto ikke til å redde.

John og Laura fikk i alt 15 barn. To av dem døde som spedbarn, ni vokste opp og fem døde ved den tragiske brannen på farmen.

De fem var:

Maxine	19 år gammel
Donna Mae	11 år gammel
Harry	9 år gammel
David	7 år gammel
John jr.	6 år gammel

I tillegg døde Patricia Stai, 4 år gammel.

Patricia var datterdatter av John og Laura og var på besøk hos dem. Hun var datter av John og Lauras eldste datter Bertha som var gift med Orrit Kennet Stai.

Ikampen for tilværelsen ligger det oftest et slit. Kanskje var slitet større for 50 år siden enn i dag. Fra morgen til kveld i felles arbeid for det daglige brød. Et slit som ga både sorger og gleder.

Vi har så lett for å huske de gledelige ting, men i alt det som gleder finnes det også såre minner. Minner som for enkelte fester seg i sinnet og aldri kommer bort. John og Laura Berg fikk et slikt minne. Et minne som preget dem helt til deres død.

HITLERS planer for Øysand var godt i gang.....

Av Anne Lise Berg

Berlinerpoppelen er et levende historisk bevis på Hitlers gigantplaner på Øysand og områdene rundt.

Det er nå over 50 år siden Den andre verdenskrig, men Berlinerpoppelen på Øysand og Leinstrand står som et minne fra de dager. Hitlers planer med Øysand og området rundt var stor – ja, gigantiske. Visste du for eksempel at det var en ferdig stukket firefelts motorvei fra Trondheim til Berlin?

Tyskerne hadde gigantiske planer med Øysand og områdene rundt. Dette skulle bli Hitlers og hans arkitekt Albert Speers store marine prosjekt. Allerede før 9. April så tyskerne muligheten i Øysandområdet! Neu-Trondheim skulle først og fremst tjene marinenes behov; noe som skulle bli Tysklands største marinebase med 300.000 innbyggere. Det skulle lages en flyplass med hangarer i fjellet. Flyplassen ble laget, og det med parkett på flystripa! For å få realisert dette ble det formelig rasert et helt skogsområde i Haltdalen. En kjempemessig dökk var planlagt, og en tørrdökk som kunne ta skip på 80.000 tonn. "Bismarck" og

"Tirpitz" var til sammenligning begge på 44.000 tonn.

Terrasseboliger med utsikt utover Gulosen

Idette som skulle bli verdens største krigshavn var det i tillegg planlagt et marineobservatorium, sykehus med 400 senger, bygninger for krigsretten og Hitler-Jugend-Heim samt 57.200 terrasseboliger fra Gulosen utover hele Byneslandet.

For at tyskerne skulle føle seg mer hjemme hadde de med seg

Berlinerpoppel som de plantet rundt seg. På Leinstrandsiden av Gulosen anla de en hytteby i en lund av Berlinerpoppler. Dette var rekreasjonshytter for marinbefalet. I dag er det stort sett poppelen som står igjen som et over 50 år gammelt minne over Tysklands gigantplaner med Neu-Trondheim.

Krigsarkitekt Albert Speer

Jernbanen skulle gå fra havneanlegget, i tunnel gjennom Øyåsbakkan, der den ble tilkoblet NSB på Melhus.

Albert Speer arbeidet iherdig med prosjektet, og i 1941 ble det laget en miniatyrmodell på 25 kvadratmeter gips over denne byen. Denne gipsmodellen ble ødelagt i Berlin i 1945. I dag finnes imidlertid planer og tegninger over hvordan Trondheimsbassenget skulle bli en mammothavn ved den nye byen. Byen ble sammenlignet med Essen og Hannover, og arealbehovet ble beregnet til nærmere 100 kvadratkilometer. Det store marineverftet skulle plasseres ved Øyberget ved utløpet av Gaula.

Kun planlagt ut fra bilder

Hitler var aldri å så på området, det ble kun planlagt ut fra bilder. Det de nok ikke var klar over var at det her i et flatt elvedelta var svært grunt langt utover før det blir brådypt. Arbeidet med å mudre opp var dermed ikke tatt med i beregningene.

På vei mot Skaun kan vi i dag se en inskripsjon i fjellveggen 1871; dette var et stort tysk forsyningslager i fjellet. Årstallet som var hogd inn skulle lure folk til å tro at det var en gammel hule.

Det skulle også gå en firefelts motorvei fra Trondheim til Berlin. Veien skulle gå i bruer over Øresund og Storebelt. Veien ble stukket ut helt frem til Berlin, men da snudde erobringslykken for Tyskland, og det ble kun med planen. Grunnen til at dette området var så attraktivt var at de gode stabile landingsforholdene for fly, og at det var en strategisk plassering i innløpet av Trondheimsfjorden.

Heldigvis ble det kun med gigantplanene, og Øysandområdet kunne finne tilbake til hverdagen - med et treslag rikere.

Det kan være interessant å grav i fortida

At folk trivdes på Melhus, Klett og Byneset også i Jernalderen (500f.kr–1050e.kr) levnes ingen tvil ettersom arkeologenes stadige interessante funn kommer frem i dagen.

Av :Anne Lise Berg

Gravhauger er viktige utgangspunkt for å finne boplassene. Gårdene hadde egne gravfelt, som lå et stykke bortenfor gårdstunet. Videre lokaliseres koke-gropene, hvor kullet dateres. Kull fra løvtrær har en mer nøyaktig datering enn furua som har en vesentlig lengre levetid. For å finne tidligere boplasser spiller landskapsfaktorene en viktig rolle, da mange plasser funnet på et høydedrag med solvendt helling.

IJernalderen regner en med at vannet stod 4-5 meter høyere enn i dag.

På Torgårdsletta ble det nylig avdekket at det, 50cm under matjorda har stått 22 hus i Jernalderen, hvor sporene etter de karakteristiske lange husene fra den tiden kom frem i dagen.

På Byneset var bosettingen konsentrert langs sjøsiden og under "Åsen", hvor folket levde av jakt og fiske. Gårder med naturnavn som Berg, Nes, Stav og Heim er boplasser fra denne tiden.

Iforbindelse med den nye E6 gjennom Melhus ble det satt i gang arkeologiske undersøkelser som avdekket to meter(!) med leire under matjorda. Leirelaget stammer mest sannsynlig fra det store Gauldalsraset i 1345, som er den største naturkatastrofen i landet. Det begynte som et lite ras ved Haga (Håggån) like nedenfor Støren. Selve raset var ikke særlig stort, men det demmet opp Gaula i 3 døgn, og da demningen brast skyllet en voldsom flodbølge nedover Gauldalen og om lag 500 mennesker omkom. Øysand og sikkert Sundsmyrene og Bråleiret ble mye oppbygd av massene som ble skylt nedover gjennom Melhus, som også fikk tillagt mye av leirmassen.

POSTVESNET på Byneset

Av Ivar Grostad

Den 16. august 1859 blev Byneset poståpneri opprettet på Mule, med lensmann Knud Olsen Haugan som poståpner. Han overtok også postbefordringen som helt til 9. januar 1886, da Nordbygda også fikk sitt poståpneri på Langørjan, foregikk bare en gang for uken. Fra 1886 til 1892 hadde Byneset post 2 ganger for uken, fra 1. juli sistnevnte år til 31. mars 1905 3 ganger, senere har bygda hatt daglig post. Fra begynnelsen og til 1905 blev posten mellom Byneset og Trondheim båret eller kjørt, fra 1905 til 1929 blev den sendt med dampskib (Gulos m.fl.); senere har rutebilene besørget transporten.

Spongdal poståpneri, som før 1. juli 1930 het Byneset 1, var før 1. juli 1903 på gården Mule-Kåret, efter den tid på Dragjen. I 1977 flyttet til Prix, Spongdal, og senere nedlagt.

Poståpnere har vært:

Lensmann Haugan (16. august 1859 til 15. august 1897),

Karen Haugan (16. august 1897 til 1. juni 1903)

John S. Lykken (1 Juli 1903 til 30. juni 1939).

Karen Finserås (1. juli 1939 til 1977).

Bosberg 2 poståpneri lå fra opprettelsen 9. januar 1886 til 1. april 1890 på Langørjan med lærer O. Haugan som poståpner. Siden har det vært på Bosberg-Aunet, og fra 1960 ved Nordbygdens Samvirkelag, og har vært bestyrt av følgende poståpnere:

Anders L. Bodsberg (1. april 1890 til 11. mai 1903)

Sigrid Bodsberg (30. mai 1903 til 30. mai 1928)

Anne Bodsberg (1. juli 1928 til 1960).

Karen Berg fra 1960 og flere andre.

Ien noteringsbok ved Trondheim postkontor finnes følgende vedkommende posten i Byneset, nednotert i 1889: "Brevet utleveres ved kirken når gudstjenesten er forbi"

forts. side 29

Stiftelsen "Onsøyhåggån"

Styret i Stiftelsen "Onsøyhåggån" har i 2001 bestått av Martin Rye leder og kasserer, Bjørn Haug sekretær og Reidar Bjørnbeth styremedlem. Bjørn Langvik, som har vært med fra starten, og som fungerte som leder i interimperioden, og som sekretær etter at stiftelsen ble etablert, trakk seg fra av styret av private grunner. Vi takker Bjørn for en utmerket jobb. Hans etterfølger ble Bjørn Haug, utnevnt av styret i Historielaget, som er vår generalforsamling.

Året 2001 ble ikke det helt store dugnadsåret i "Onsøyhåggån". Dette skyldes for det meste lite initiativ fra lederen i styret, men litt av skylden får også været ta. Men litt ble da gjort, Vestveggen på uthuset ble ferdig kledd, og hele uthuset ble malt utvendig. Dører og vinduer er under arbeide. Ny grind er satt opp ved "Serinastien", og ellers er en del opprydning og vedlikehold utført. Til sammen er det i 2001 utført ca. 110 dugnadstimer. Vi har frist til 31.12. 2001 med å bli ferdige med det restaureringsarbeidet vi hadde fått bevilget offentlige midler til. Denne fristen makter vi dessverre ikke å overholde. Vi har derfor søkt om å få forlenge denne fristen til 31.12. 2002. Dette er anbefalt av Landbrukskontoret.

I 2001 ble det også fattet vedtak om bruk og vedlikehold av veien oppover til "Onsøyhåggån". Stiftelsen skal betale et vedlikeholdsgebyr på tilsammen kr. 250,- pr. år, fordelt med kr. 150,- for veien Onsøykorsen til "Rabbagrinda", og kr. 100,- fra "Rabbagrinda" til "Onsøyhåggån".

Mandag 14. mai hadde vi besøk av to fra Landbrukskontoret i kommunen. De ville gjerne se hvordan det gikk med restaureringen. De var svært begeistret for plassen og det arbeidet som var utført. Søndag 9. september hadde vi besøk av ca. 50 medlemmer fra Heimdal historielag. Knut Olav Åsegg var for anledningen "husmann" og tok imot og orienterte om plassen og beboerne der. De besøkende var godt fornøyd med det de så og hørte.

Styret i Stiftelsen "Onsøyhåggån" vil med dette benytte anledningen til å takke alle som har vært med og støttet arbeidet for å ivareta dette enestående minnesmerke fra en forgangen tid.

Styret i stiftelsen "ONSØYHÅGGÅN"
ønsker alle en riktig

God Jul og Godt nytt år 2002!

MEDLEMSKONTINGENT FOR 2002.

På motstående side finner du giroblankett for medlemskontingenten for år 2002.

Kontingenten er som før **kr. 100,- pr. Person.**

Viktig !

Husk å skrive avsenders **navn og adresse i avsenderfeltet på giroen.** Det er **ikke nok** å signere i kvitteringsfeltet på giroen, da dette feltet blir skravert over av banken, og er derfor uleselig når meldingen kommer til oss, og banken har ikke lov å opplyse hvem som har den og den konto.

Ønsker du imidlertid å støtte arbeidet vårt uten å binde deg som medlem, kan du gjerne benytte blanketten. Du stryker bare teksten kontingent og skriver gave isteden.

Vi takker hjerteligst for den støtte vi får !

-----klipp her og send inn-----klipp her og send inn-----klipp her og send inn-----klipp her og send inn-----

Kvittering

Innbetalt til konto

Beløp

Betalerens kontonummer

Blankettnummer

6304530007

Betalingsinformasjon

GIRO

Betalings-
frist

Underskrift ved girering

Medlemskontingent for 2002

Betalt av

Betalt til

**Byneset Historielag
v/Anne Brit Bodsberg
7070 Bosberg**

Belast
konto

Kvittering
tilbake

Kundeidentifikasjon (KID)

Øre

Til konto

Blankettnummer

<

>

4285 07 91516

< 6304530007 >

H

forts. fra side 24

Byneset hadde følgende brevhus:

- Åsbygda 3)** brevhus (het før 1.juli 1933 Berg Meieri) opprettet 1. mai 1895. Nedlagt 1971. Første bestyrere var meieribestyrerne Kr. Forfang og I.M. Schefloe
- Steinshylla 4)** brevhus opprettet 1.oktober 1921. Nedlagt 1.juli 1971. Første bestyrer var handelsmann Halvdan Høyem.
- Hangran 5)** brevhus opprettet 20.februar 1936 ved Hangran filial. Nedlagt 1.oktober 1971. Bestyrer var Rudolf Røstum.

Avskrift Ivar Grostad 14 Mars 2001.

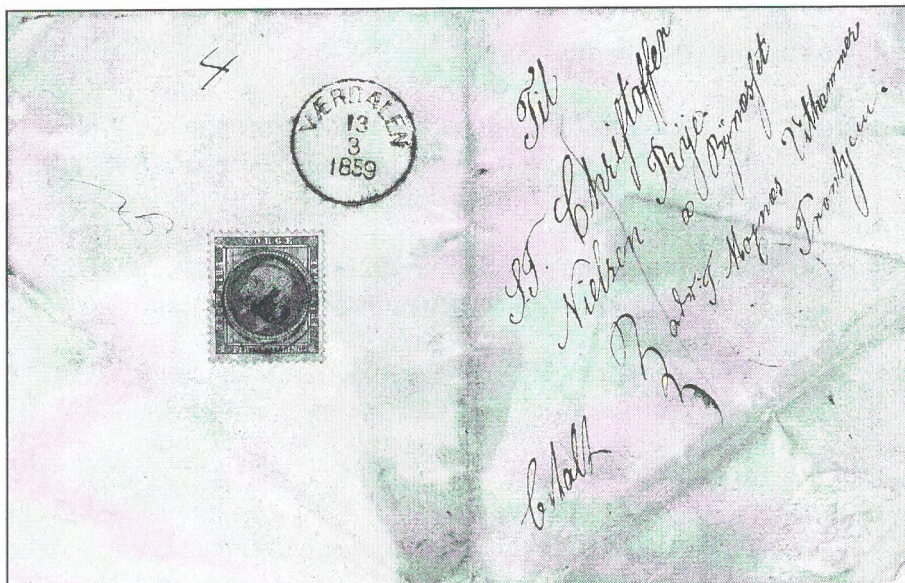
Kilde: Byneset Kommune 1837 – 1937

Minneskrift i anledning formannskapslovens 100 årsjubileum.

Anmerkninger:

- 1) Fra 15/8 1859 Bynæsset og fra 1888: Byneset 7074 Spongdal nedlagt 3. mars 1997, posttjenestetn ble en stund drevet av Prix Spongdal og vidre av private før all posttjeneste opphørte 31.okt. 2000
- 2) Bodsberg fra 1/7 1886 og fra 1892: Bosberg. 7070 Bosberg nedlagt 1997 og posttjenesten ble overtatt av Nordbygdens S-lag.
- 3) Bergs meieri 4-ring: 191 7072 Åsbygda ble nedlagt 1. oktober 1971.
- 4) Steinshylla 4-ring: 848 7075 Steinshylla ble nedlagt 1. juli 1971.
- 5) 7073 Hangran nedlagt 1. oktober 1971

Kilde: Internettssider Trondheim postkontor.

Hvordan var det så før det ble opprettet postkontor på Mule?

Dette brevet fra Verdal er sendt til Christoffer Nilsen Rye, Bynæsset den 13.3.1859 altså 5 måneder før Byneset fikk sitt første postkontor. Det har adresse til T. Mognæs Vikhammer, Trondhjem. Dette er en såkalt agent, som flere naboer i et bygdelag eller grend, hadde avtale om å benytte som adressat. En av naboene som hadde en bytur, kunne så hente ut post for hele grenda. Det var neppe snakk om så mange postsaker i året.

Konvulutter manglet på de fleste brev på den tiden, så det er selve brevet som er brettet og adressert.

Brevet er frankert med et 4 skillings frimerke, og vi kan se at postbestyreren på Verdal har skrevet et 4 tall oppe til venstre og ned til høyre notert Betalt. Frimerket er stemplet (vanskelig å se) med et 3-rings stempel med nr. 345. I tillegg er det et 1-rings stempel på brevet (Værdalen 13.3.1859).

Ivar Rye

I forbindelse med oppbygging av stempelsamling for Byneset er jeg interessert i brev, kort, eller andre postsaker, stemplet på poststedene her, eller også fjordbåtene, helt frem til 1950. Jeg ønsker helst å kjøpe, men også kopier kan være av interesse.

Vennligst ring meg tlf. 72 83 54 90.

Ivar Rye

NAVN OG NAVNESKIKKER på Byneset 1702 -1876

Som vedlegg følger oversikt over henholdsvis manns- og kvinnenavn for døpte i denne perioden etter kirkebøkene, fordelt etter intervall på 25 år. Når vi stopper i 1876 har det sammenheng med den store nordiske navnerenesansen fra 1850-årene, og som for Byneset's vedkommende starter omlag 1870-80. Denne omfatter navn fra vår tidligere historie, fra aviser og litteratur, eller fra bedre forbindelser til inn- og utland. Dette gir svært mange "nye" navn, og denne utviklingen fortsetter til den navneflora vi har idag.

I perioden vi skal behandle er navnevariasjonen på et lavmål, og det har først og fremst med det vi kan kalle hel oppkalling som er grunnen. Dette gir at et forholdsvis lite brukt navn, forsvinner helt, hvis vedkommende familie hvor navnet har tradisjon dør ut. Et annet moment var at presten kunne være pådriver for å overtale almuen til å skifte ut hedenske navn, eller "af vilde dyr tagne navne"- som Bjørn, Torbjørn, Ulv osv, og i steden ta opp

" Christelige og Sømmelige navne". Om dette gjelder for Byneset vites ikke, men når det gjelder navnet Sjur, skal jeg komme nærmere tilbake til dette.

Hel oppkalling starter på 1500 og 1600 tallet. Tidligere i vikingetid og middelalder var det ofte andre oppkallingsformer. For eks. kunne Tor ha barna Torgeir,-ulv,-unn,-dis, og Odd's barn kunne hete-Oddgeir,-mund, -veig osv. I vår periode er slike tostavningsnavn skjeldne, med unntak for navn med forstavelsen Ing(e)-, som Ingebrigt, Inger og Ingeborg. Men disse benyttes også etter hel oppkalling.

Ved hel oppkalling som ble benyttet på Byneset, ble 1. sønn oppkalt etter farfar og 2. etter morfar. 1. datter etter farmor, og 2. etter mormor. Ved sosiale forskjeller mellom foreldrenes bakgrunn kunne regelen fravikes slik at morfar(mor) ble oppkalt først. Nå var det vanlig med store barnekull, og oppkallingen fortsatte med oldeforeldre, onkler/tanter.

Når et barn døde, ble neste barn av

samme kjønn gjerne oppkalt etter dette. Døde en av ektefellene, og gjenlevende giftet seg på nytt og fikk barn, skulle barn av samme kjønn som avdøde oppkalles etter denne. Het begge bestefedrene det samme, ble de de to første guttene døpt med samme navn, og likeledes også for bestemødre-piker, selv om det her var mange brudd på tradisjonen.

Et brudd på tradisjonen kunne det også bli når et navn skulle bevares på gården. Etter flere generasjoner med f.eks. Ole og Jon vekselvis, ønsket familien at denne tradisjonen skulle fortsette, og da kunne f.eks. både gutt en og to bli døpt Ole etter farfaren.

Barn utenfor ekteskap ble i kirkebøkene innført som "uækte", og dette selv om foreldrene ble gift før fødselen. Navnetradisjon for disse, var avhengig av hvor god forbindelsen var mellom foreldrene. Hvis de ble gift eller trolovet ble vanlig navnetradisjon fulgt. Men ved mere "tilfeldige" forbindelser fikk barnet for det meste navn etter morens familie.

Av navn benyttet på 15-1600 tallet som ikke er benyttet i perioden vi behandler kan nevnes: Ouden, Gevild, Atser, Ingvald, Østen,

Even, Bård, Heden, Torkel, Sige, Eskil, Styrker, Reinhart, Jørund, Hermod, Roald, Ener, Arve (Arfue) og Andor. Da navnene er tatt fra skattelister, matrikkeltellinger m.v. er det nesten bare mansnavn som er nevnt. Ugifte kvinner som er brukere på gårder nevnes ved navn, mens enker som er gårdbrukere bare betegnes som "Enken".

Døtre nevnes ved navn i 1645 i forbindelse med koppskatten (av tysk kopf = hode) altså skatt pr. hode. Alle kvinnenavn som er nevnt her finner vi igjen senere.

Noen av mansnavnene som er forsvunnet kommer igjen etter 1880.

Nye navn som dukker opp i perioden vi behandler, kommer ofte med innflyttere, fra bibel/ kirkehistorie eller kortformer av eksisterende navn. Til sistnevnte kan nevnes eks. Ole (som er kortform av Oluf, som igjen er dansk for Olav) og som ble det desidert mest brukte mansnavnet i perioden. Kvinnenavn med kortformer som er avledet av mansnavn finner vi flere av f. eks. Olina - Lina, Olava - Lava og Olise - Lise av Ole m.v. Prestenes navngiving og skrivemåte ble også opphav til "nye" egne navn. Navnet Sjur er et eksempel. Presten Johan Krantz førte navnet i

kirkeboken om enn med litt forskjellig skrivemåte (Siul, Sjul og Sjur), men hans etterfølger Middelfart forbandt antaglig navnet med en "gammel" kar med dette navnet, og endret derfor skrivemåten for navnet til Sivert og vi finner derfor personer døpt som Sjur, men gift eller begravet som Sivert. Uttalen blandt folk var imidlertid "Sjul" til etter år 1900. NB! Sjur er en kortform av Sigurd. Noe av samme forholdet har vi med barn døpt Oluf, men senere innført i kirkebøker som Ole.

Utover på 1800-tallet blir dette egne navn som Ole, Oluf, Olaf og Olaus og sist Olav og Ola.

Andre kortformer er: Anders av Andreas, her ble kortformen brukt i hele perioden, mens det opprinnelige navnet Andreas ble hos oss ikke brukt før etter år 1800. Mons av Mogens, Petter og Per av Peder m.v.

Totalt perioden finner vi 87 forskjellige mansnavn og 90 forskjellige kvinnenavn.

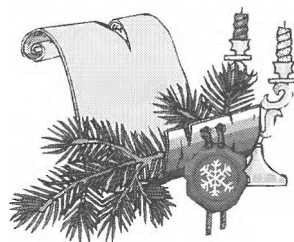
Ser vi spesielt på siste periode 1852-76 får vi 24 nye mansnavn, mens det blir hele 40 nye kvinnenavn. Tydeligvis har den nordiske navnerenformen i forbindelse nasjonalfølelsen gjort seg gjeldende og gitt oss svært mange nye navn i denne

perioden. Det er også verdt å merk at det er vesentlig flere nye kvinnenavn. Det har kanskje noe å gjøre med at menn har en nærmere tilknytning til gårds- og slektshistorie, slik at oppkalling etter forfedre ble bedre holdt i hevd når et guttebarn skulle døpes.

Så over til navnene i "vår" periode, med alle navn på vedlagte lister. Noen opplysninger om tekst i rubrikker: I rubrikk for opprinnelse står no. for nordisk, kirk. både for bibelske, helgen og kirkehistoriske navn. Ellers forkortelser for landet de kommer fra. Så følger rubrikker a 25 år, med total til slutt. Siste rubrikk gjelder uttale, og her er det problemer. Tjukk l som vi har inne i eller slutten av ord markeres slik **l**. Lyden av n inne i ord, uttales som n med en svak j-lyd og blir markert med kursiv *n*.

Vedlegg.

Ivar Rye

1702 - 1876

Mest brukte mannsnavn

Navn	Opp- rinnelse	Skrevet i kirkebok	1702 -26	1727 -51	1752 -76	1777 1801	1802 -26	1827 -51	1852 -76	Total	Uttale m.v.
Olav	no.	Oluf	14	40	-	-	-	1	51	106	Ol eller
		Ole	34	26	73	78	106	135	111	563	Ola
Anders	kirk.	Anders	28	28	31	47	54	58	73	319	Anners
Jon	kirk.	Joen,John	28	31	26	36	50	37	61	269	Jo
Lars	kirk.	Lars	13	19	31	18	38	59	38	216	Lars
Per	kirk.	Peder	10	19	23	7	31	26	17	133	Pær
Erik	no.	Erich el. Erik			19	16	25	30	19	131	Erek
			12	10							
Sivert	tysk	Sivert	2	-	5	16	27	21	29	100	Sjul
Ingebrigt	no.	Ingebrigt	7	2	9	8	9	16	22	73	Innbrekt
Andreas	kirk.	Andreas	-	-	-	-	4	30	32	66	Andreas
Ivar	no.	Iver	4	8	8	6	11	6	21	64	Iva
Knut	no.	Knud	2	11	4	6	11	14	16	64	Knut
Johan	kirk.	Johan	2	-	6	-	-3	-21	-29	61	Johan
Kristen	no.	Christen	1	3	1	7	11	20	15	58	Krestn
Kristoffer	kirk.	Christ- opher	5	5	7	15	7	6	7	52	Krestafor
Nils	kirk.	Nils	9	5	8	7	9	10	4	52	Nils
Hans	tysk	Hans	5	6	12	7	8	8	1	47	Hans
Torger	no.	Torger	3	1	7	3	4	14	4	36	Tørje
Gudmund	no.	Gudmund	4	4	4	3	5	7	8	35	Gommorn
Arnt	no.	Arent,	4	4	7	7	5	1	6	34	Arn
		Arnt,Arn									
Jens	no.	Jens	-	2	13	3	8	6	2	34	Jæns
Jørgen	tysk	Jørgen	5	6	9	2	2	3	4	31	Jørn
Jakob	kirk.	Jacob	-	-	-	-	8	2	13	23	Jakop
Tomas	kirk.	Thomas	4	4	2	2	4	5	2	23	Tåmmås
Sjur	no.	Siul,Sjul	9	8	1	-	-	-	-	18	Sjul

Andre navn brukt i perioden: Isak -19, Henrik (Hænrek) -18, Martin 18, Mikkel el. Mekal -15, Bent (Bængt) -13, Even -12, Stephen -11, Rasmus -11, Tørres -11, Amund 10, Johannes 10, Thore -9, Haagen (Håkkå) -9, Haldor -9, Kiel -8, Mons -8, Simen -8, Helge (Hælj el Hæli) -8, Elling -7, Esten 6, Pål (skrevet Powel) -6, Friedrich -6, Endre -5, Halstein -5, Klaus -5, Mathias 5,- Gunder (Gonnar) -4, Torstein -4. Lorentz -4, Mentz 4, Nikolai 4, Zakarias -4, Kristian -3, Gabriel -3. Navn brukt 1-2 ganger: Daniel, Guttorm, Hartvig, Thorvald, Roe, Willum, Abraham, Eloff, Sevald, Einar, Løder, Alt, Gustav, Hilmar, Engelbrech, Ni Claus, Lauritz, Anton, Olaus, Paul, Oliver, Engel, Bernhard, Audun, Clement, Aksel og Teodor.

1702 - 1876

Mest brukte kvinnenavn

Navn	Opp- rinnelse	Skrevet i kirkebok	1702	1727	1752	1777	1802	1827	1852	Total	Uttale
Karen	dansk	Karen	28	37	33	42	64	69	72	345	Kari el. Karen
Marit	kirk.	Maritte	35	35	42	37	55	56	72	332	Marret
Ingeborg	no.	Ingbor	24	33	33	30	67	46	62	295	Innbør
Anne Anna	kirk.	Ane, Anna	28	53	37	35	35	51	52	291	Ann, Ane el. Anna
Berit	no.latin	Beritte	18	48	31	37	47	52	38	271	Berret
Randi	no.	Ranni	20	26	37	32	58	50	41	264	Ranni
Ellen	eng.	Elen	4	6	12	6	24	20	35	107	Eln
Guri	no.	Gurru, Gurri	17	11	23	12	12	26	6	107	Gurru
Gurine (a)	no.latin	Gurine(a)	-	-	-	-	35	3	40	78	Gurina
Gjertrud	tysk	Gjertru, Jertru	9	9	10	6	16	11	2	63	Jartru
Maren	no.	Maren	8	9	4	5	13	15	3	57	Maren
Siri (Sigrid)	no.	Sirrie, Siri og Sigrid i s. per.	1	3	5	17	10	8	11	55	Serri
Helle	no.	Helle	1	1	5	11	7	16	7	48	Helle
Olina (e)	no.	Oline (a)	-	-	-	-	-	8	37	45	Olena
Kirsten	no.	Kirsten	7	5	9	8	4	8	-	41	Kjersten
Joda	kirk.	Jodda	9	4	8	4	7	6	2	40	Jåddå
Olava og Lava	no.	Olava Lava	-	-	-	6	5	12	12	35	Lava
Andrea	no.	Andrea	-	-	-	-	2	15	17	34	Andrea
Gunhild	no.	Gunil, Gunell	6	2	1	11	3	4	3	30	Gonnel
Mali	no.	Mali	6	2	4	9	3	2	-	26	Mali
Malene	kirk.	Malene (a)	2	-	1	1	2	10	6	22	Mallena
Ragnhild	no.	Ragnil	3	7	6	2	1	2	-	21	Ragnil
Eli	kirk.	Eli	5	2	-	-	-1	-	-	8	Æli

Andre navn benyttet i perioden: Inger(Enger) -19, Johanna (e)-19, Dorthea -15, Jonetta -14, Serine -12, Kari -9, Elisabeth -9, Margrethe - 8, Sollau -8, Else -7, Katrine -7, Nikoline -6, Gollau -6, Brønnild -6, Helena -5, Kristianna -5, Jørren -5, Kirsti -5, Maria -4, Barbro -4, Astri -3, Katarina -3, Ribor -3, Karoline -3, Navn brukt 1-2 ganger: Petronella, Agnes, Isabella, Rigise, Lucie, Dordi, Nilla, Bolene, Sebor, Mætte, Kjellau, Martha -4, Pauline, Edrikka, Rasine, Magnil, Sophie, Ulrikka, Tonette, Salome, Bertine, Birgitte(Bergetta), Gurianna, Laura, Jensine, Elida, Regine, Inga, Olise, Hanna, Kaja, Hansine, Olufine, Augusta, Jacobine, Kristmar, Mary, Julie, Gunelie, Valborg, Eline, Dina.

BYNESMÅL

*E*n samtale på Bynesdialekt fra Norsk Målførearkiv nedtegnet av Lauritz Petersen, og tidfestet til kort tid før den andre store bybrann i Trondheim. Dette er en vanskelig tidfesting, men etter de personer som blir nevnt, må dette være ca. 1841 - 43. Vi tar da utgangspunkt i storbrannene i 1841/42 og 1846. Det artige er at personene som er nevnt, kan henføres til virkelige personer, som jeg vil komme tilbake til på slutten av historien. Historien er en samtale mellom to personer - Lars og Peder (Pær).

Lars: Gokvell, segn arbeie. De e rusje vær ikvell. Å de ha rettele vorre hustru å fårrå ti B y v e i a , vissa fer gåanes følk; best som vin va øster, så jekk en over te væster; å Farken fari mæ meine æ, hin bles fra Nol å Sør å så reint i toll jekk en, rættele som en villa ha mæ te narr. Ælingan dreiv snøslatre 'pi ansekte på mæ, så æ mæst itj va gotte å dea anna.

Pær: Så du kjæm tå Byn. Å ja, æ tosken, de kan æ no sjå på tømmerbona, som du ha 'pi Skræppa di å. E du fæli me tømringa no da?

Lars: Å ja, de kan no itj gå an å læt både kjerringa å ongan svet ijæl; å så va de no itj mer å gjørrå for mæ der hell no. Men dæm sa no de Bysens folk ja, at de no itj kann

dryg så læng hell, før de vart arbe åt både for tømmermann å snekkar.

Pær: Kelles da?

Lars: Å jau, æ ha no så mi ega tru om de, ska æ sei dæ. De e no komme så mang Komedispællara te byn, å e de itj forgæli at følk ska gå å kast bort pængan sin te slekt fjas. Æ snakka no me ein bakar i Gjeilan, som no va ein mykkje vættu kar sjer du, å han meint no de hain, at dæm snart sku få sæ ein brann te. Æ kjæm væl ihau da detbrann ni galn her. Tisdan ha de vørre ein komedispællar frå byn der, å både hain Ola å a Ane å ongan me ga 4 sjelling kvar for å sjå de der spælleriet has. Men sålles som dæm rakle å dominere i byn me komedispællera å stas å fjas, de e no reint forgæli de.

Pær: Ja æ ondres på de æ, om de itj spøke for nå tå kvart no for tia. Veit du de, som e hentn Jo Sjære?

Lars: Kelles ska æ våttå de æ, som ha verre i byn på tømring.

Pær: Sjå te å finn dæ e rom me Bole - gå tu veia du lisj-Ola - så ska æ fortæl dæ de. De va i før-vukkun om kvelln,- de va enno den kvelln at Svartn sleit sæ i stalla å mæst ødela sæ sjøl å de anner gampan. Me æ jekk bort i stalln å batt hesten, va'n Jo Sjære ejæn elein 'pi Bårstu, å så sattn da der borti omskrån å tøgdtobak - for hain e no morsk på tobaken sjer du - å hain tøgdtå spøtta den ein klysa vær hel den anner. Å ja, han sattda sålles å stulla bort i omskrån, tart æ kom inn tå stalln å ha boinne Svarten. De va da kul rammades mørt, da æ kom at 'pi Bårstu, å æ tøkt de tuska å ruska borti omskrån, at æ vart rekti ilt me. Du må tenn ti Kollo no Jo, sa æ, så æ kan bli fæli me den dær Langslåen ikvell. Hain Jo jol da som æ ba om å tent ti kollo. Men slekt ha æ aller sjett i væla før, kelles hain va testellt i ansekte. Kjæften has va snud rondt omkreng å sto enne beint teværs. Æ vart tesinns som du skoil ha sli e bøtt me kallvatn ne over rygjen på mæ som de kun no vånå de. Nei de va synsamle å sjå

på de du, æ må sei de, æ va mæst feri te å græt å. Ke i all væla ha du gjort me kjæften di Jo, sa æ. Å kjæften e no som Vårherre ha skaft een hain, sa'n Jo, å derme så ga'n sæ te å låsså ti Postilln, sommen ha fått hos Presten. Meine du de ,sa æ; gå bort ti Skåpen da, å ta ne balberspieln min, å sjå dæ ti den, så får du sjå om kjæften e som Vårherre ha skaft'n. Men meine du hain jor sæ nå nåkkå vont tå de, da hain fekk sjå kelles hain såg ut. Hain bærre lo å flira, så kjæftn has sto viåpen å mæst rakk 'pi auom. Æ meine Tuften ha verre fæl me mæ i kvell, sa'n, "de va itj forunners" sa æ "æ haul de tusk å rusk borti omskrån, da æ kom inn tå stalln". Å nei, æ ha verre e lein 'pi stu'n sa'n, de e vel vona æ ha spøtta inkvar Tuften 'pi ansekte. Æ kjenne vel te Tuften, de e følk som e sinna det. Hain Jo va no mæst sæl hain, men lite forfælt vartn no å ja. Å så spoln mæ " Ke ska æ jørrå no Pær?" "Æ menne de e bæst, du går ne åt'n Gollau Hylla å årelate dæ" sa æ. Å så to'n te å klø sæ 'pi haue å sa: Måtru de sku jølp det da, du". Men hain va no itj nåkkå låtten på de hel, å så vart det itj nå tå de. Da'n skoll ha ti sæ maten om kvelln , så måttn lægg haue på skjeiven , for elles så han no itj fått i sæ dusta, sjer du.

Dan ha ette, så jill'n å la sæ. Om mårrån, da æ vakna, skoll æ sjå bort i sænga hass Jo, men hain va itj dær. De va no støkt å tenk sålles, men æ tænkt mest, hain ha teke live tå sæ. Men kring Duelsleite kom en Jo gaan ne over Tørkhusvein, å så sang en å håppa, som en skull verre ein Styvingsgut. Å det va itj forunners hel, for kjeften sto så rak å bein, Så du skoll aller ha sett slekt. Da vi ha ette te duels, kan du nå vattå, vi trøngt inn på'n Jo all ihop for for å få'n te å fortel, kelles det va gått te. Å'n Jo fortælt: "Om natta ha æ en forunnerle drøm. Æ drømt at æ skoill stå opp om mårrån før sola rann, å gå sta bort over Hangeråsgjæle, neåver Solonnbakkan te den kjønna som lig mit ne un åsen der. Me de såmmå sola rann, skoill æ stekk peikfengern ni vatne te det føst lee på fengern, å så skoill æ smør kjæftn. Æ tøkt no at de va vært å prøv, å så sto æ op tile om mårrån, men føst to æ balberspieln for å sjå om det ha rætta på sæ, men kjæften hain sto bætterde lik æns som om kvelln. Æ får prøv tænkt æ, å så tok æ en bit tå åbiten min, som ho Gammel-Ane skaffa mæ kvelln før, å så jekk æ sta på vei'n. De va no rættele hustru å gå om mårrån; å itj så æ eit levanes liv før på Hangeråsjæle; Der sto ho Guri Tinberje utafor veggen på stu si; ho

ha fått slik ei forgæli sjuttu på mårrasleite. Ha du verre i drekkarlag inat du Jo, sa a, sea du e ut å går så tile på mennan. Æ vart forarja på a for slekt fjas. Du snakke som du ha vett te du, sa æ. Men da a fekk sjå kjeften min, vart a ilt me sæ. Du nåsens evige Gud, skrek a, og derme tok a kuten. Æ kom da te kjønna førre sola rann, å jol da som æ ha drømt, å drømmen va sannspådd hain du. Da æ ha strøke mæ me vatne, spægla æ mæ i kjynna, å da såg æ kelles kjeften min pø om pø vart som hos eit rættele mennisj. Men det veit æ, at aller ska æ set borti omsrån å spøtt på Tuften mer."

Såless va no fertellinga has Jo; å foronnerle e de du.

Lars: Å ja, de, som æ sei, de spøke for nå tå kvart, men de e væl på tia æ racle bort over jæle ska æ kammå heim te kjærringan å ongan te kvels. Farvæl da Pær!

Personer:

De to fortellerne er vanskelig å plassere. Mest sannsynlig er Lars - Lars Larsen Stenan f. 1811 og ble husmann på Haug-gjerdet (under Haug), han var gift med Ane Henriksd. Og som det fremgår av fortellingen het kona til Lars for Ane. Lars var også tømmermann som det fremgår, og brannene i Trondheim i 1840-årene skaffet sikkert mye arbeide til disse.

Peder eller Pær kunne da godt være Peder Jonsen Haug f. 1823. Han var unkar og hadde ennå ikke overtatt gården. Han bodde i bårstu eller bordstu, som vel var kår- og/eller drengestue.

Gammel-Ane som laget åbit til Jo, kunne da være kårkona Ane Jonsd. Haug f. 1755.

Hovedpersonen Jo Sjære er nokså sikkert Jon Jensen Hangerskjæret 1803 - 1847. Guri Tinberje (Guri Andersdatter f. Graneggen 1780 - 1843) og var Erik Sivertsen Tindberget 3. kone. Tindberget var plass under Langlo. Tindberget har navn etter kvittinn altså kvarts, så det var vel en kvartsåre i nærheten av plassen.

Ellers får vi opplyst at Gollau Pedersdatter Steinshyllen 1788 - 1874 drev med koppsetting. Hun bodde i stua som senere, ca. 1850 ble kalt Larsstu. Gollau var gift med Christopher Pedersen f. Høyem 1773 - 1838.

Ivar Rye

OM KOPP-SETTING og andre legeråd

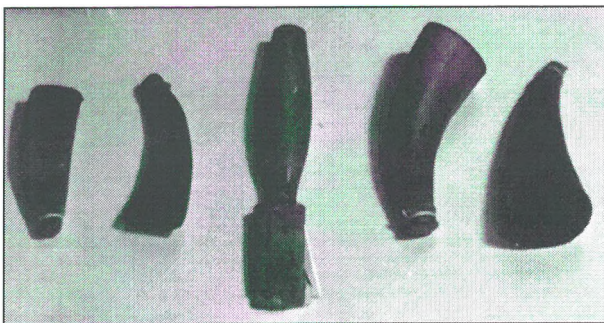
I artikkelen om Bynesmål, ser vi at Gollau Pedersd. Steinshylla i 1840-årene drev med koppsetting, og kanskje andre gamle legeråd. Vi vet at på Byneset var disse kunstene i bruk til etter første verdenskrig og kanskje lenger.

I Frøya Historielags årbok for 1976 er det en artikkel om hvordan disse kunstene ble praktisert fortalt av en som praktiserte dem, men som av forståelige grunner valgte å være anonym.

Hun (NN) hadde en mor som praktiserte, men som ikke ville at datteren skulle lære kunstene, og dermed oppnå det tvilsomme ryktet disse "kloke" konene fikk. Så det hun lærte oppnådde hun ved å "lurkikke", og det skulle vise seg å være godt nok.

Etter morens død, gikk det kort tid før en nabokjerring kom å forlangte å bli kopsatt for hodepine. NN gjorde da dette, men fikk naboen til å love ikke å fortelle det videre. Dette holdt hun naturligvis ikke, især da hodepina forsvant, og NN fikk etter hvert svært mye å gjøre, med alskens plager hos folk.

Fremgangsmåte ved kopping

Utstyr som ble brukt under koppinga. Til venstre to kopper av geithorn, til høyre to av kuhorn. I midten ser vi det redskapet som ble brukt for å hakke hol på huden. Barberbladet (som vi ser kanten av) kunne skiftes ut.

Når NN for eks. skulle koppe ei hand, måtte handa først varmes i lunka vatn. Så suges koppen fast mot huden (den vide enden mot huden), den kan suges fast for den tynne enden er trukket med skinn hvor det er mange bittersmå hull, som virker som ventiler, slik at lufta kan suges ut, men kommer ikke inn igjen.

Hvis det er hår på huden, må disse rakes av før koppen settes på, ellers vil det komme inn luft og koppen faller av. Koppen står på først i 10 minutter, så tas den av, huden er nå sterkt rød der koppen har stått, og det skjæres mange små hakk i huden i dette området.

Så suges koppen på igjen på samme sted, og nå skal den stå i 20 minutter. Det kan da komme en centimeter eller så med blod i koppen. Etter at koppen er tatt av, blir denne og huden nøye vaska. Så hakkes det nye hull på tvers av de forrige, og koppen suges igjen fast og skal stå i nye 20 minutter. Dette gjentas flere ganger, helt til det ikke kommer mere blod. Dette kan pågå i timesvis (NN har holdt på opptil 12 timer i et strekk), for hvis koppinga avsluttes for tidlig, mens det ennå kommer blod, kan det sette seg ondt i koppestedet. Det kan benyttes flere kopper samtidig. Til slutt smøres vaselin på stedet for å hindre betennelse.

Denne behandlingen må gjentas 3 ganger med 8 dagers mellomrom.

Så NN's forklaring på hva som skjer ved kopping. De som drev denne kunsten hadde nok greie på det vi idag kaller soneterapi og lignende, for koppene ble ikke alltid satt på det vonde stedet. Forståelsen er at ikke alt blod i kroppen sirkulerer. Blod kan skille seg ut et eller annet sted i kroppen hvor det lever seg og ble

kalt ond-blod og kunne gjøre en kroppsklein. Ondblodet skiller ut vann (plasma) som blir værende under huden. Det er dette ondblodet man fjerner ved kopping.

Man kunne koppe mot nesten alle slags sykdommer og lidelser: Forfrosne hender og føtter, eksem og psoriasis, hodepine, forkalkning i nakke og rygg, gikt, ja, til og med dårlige nerver, for det skyldes at ondblodet trykker på nervene.

NN nevner at hvis koppingen tar ut friskt blod, stopper hun, fordi det da er sannsynlig at pasienten har kreft, og da har koppingen ingen effekt.

Bruk av blodigle tilsvarte i hovedtrekk samme fremgangsmåte som koppsetting. NN beklager at hun ikke har lyktes i å skaffe seg en slik en.

Koppsetting og blodigle-behandling er "rene" behandlingsmetoder uten spesielle formularer eller svartekunster. Det er imidlertid ikke de følgende behandlingene.

Årelating: NN har ikke drevet med dette men har god lyst til å lære "faget". Hun har imidlertid sett at en taterkall foretok dette på føttene til NN's mor.

Først satte han føttene i varmt vann så blodårene syntes godt, så kneppet han hull på en åre med en "sneppert" (et redskap med en eller flere nåler som ved å trykke på en knast utløser

en fjær som får nåla til å springe frem). Blodspruten sto da helt i taket og datt ned på golvet, så det var tydeligvis en pulsåre han tok hull på. Men han kunne blodsteng-orda, så blødningen stoppet med en gang. Deretter gjorde han likedan med den andre foten. NN mener det var luft i årene som utgjorde trykket, men leg-
evitenskapen avviser dette blankt, da luft i blodårer er absolutt dødelig.

Blodsteng-ord: Blodsteng-ord og vrenord hadde faktisk NN lært en gang, Hun hadde funnet dem i et blad, hvor en hadde rykket inn en artikkel for at flest mulig kunne lære dem, å ha nytte av dem. Hun hadde selv brukt dem et tre-fire ganger, også på seg sjøl, og de hadde virket hver gang. Man må vite navnet og omtrent alder på den man leser diss ordene for, men ellers kan vedkommende være ukjent.

Det er tre slags blodsteng-ord. De "normale" som NN hadde brukt, den andre er spesiell for bruk ved fødsler, og den tredje er hvis klienten banner når skaden oppstår, da må Satan påkalles, for da må han Sjøl til steds for å stoppe blodet.

Vrenord brukes ved skader uten blod for eks. bruddskader eller forstuelser. Det var Jesus selv som først brukte vrenord. Det var da han red opp til Jerusalem på et eselføll. Det står at Jesus gikk ned av eselet

fordi det hadde vrena (vrikka eller forstua) det ene beinet. Så leste Jesus orda over eselet: " Skal hans føllefot være like god nå som før, siger den Herre Kristus". Så gikk han opp på eselryggen og red videre. NN har brukt vrenorda på seg sjøl, og de hadde virka.

Eksem-ord: Av ei dame i Trondheim lærte NN eksem-orda, som er vrenord mot eksem og psoriasis. Psoriasissis får en ved å sette seg på marka like før et tordenvær, altså like før lynet har slått.

Alle disse orda kan brukes av hvem som helst, alle som tror på Vårherre. Ja man kan bruke dem om man er ugudelig også. For når man er redd og oppskaka, har man kraft til å hjelpe et annet menneske. Da blir man hørt av Vårherre. Det er mulig disse orda står i "svarteboka" som NN aldri har sett.

Utbyrd (Utbol): Det er et barn som er født i dølgsmål, drept og satt ut i marka. De kom igjen som gjenferd og hadde en tendens til å komme etter etter kvinnfolk, for de søkte ei mor. Vrenord mot disse var: " Jeg døper deg på von - Kari eller Jon". Dermed var barnet døpt enten det var pike eller gutt, og gjenferdet ville forsvinne.

Ivar Rye

Einar Rugsland

Tekst/foto: Anne Lise Berg

Rugsland kan se tilbake på 32 innholdsrike år i prestekappe både i Norge og utlandet. Det var imidlertid ingenting som tydet på at han skulle gå inn i prestegjerningen - da lå nok tittelen gårdbruker nærmere.

Veien til Byneset har gått via utenriktjenesten i FN-styrkene, hvor han trivdes blant trøndere. Dermed var valget enkelt når han skulle søke seg videre i sin prestegjerning.

Sogneprest Einar Rugsland, som 11. desember fyller 62 år, vokste opp som odelsgutt med fem søsken på et lite småbruk utenfor Kristiansand. Han ble vant til å arbeide hardt allerede fra barnsben av.

-Hjemme hadde vi det smått, men godt. Ikke noe overflod av noe, men vi hadde det vi behøvde, forteller han på sin karakteristiske sørlandsdialekt, som ikke har snev av trøndersk. Båndene til Kristiansand er sterke den dag i dag, selv 40 år etter at han reiste ut derfra.

- Det var krig i landet da jeg vokste opp, og mange inntrykk sitter svært godt fast i minnet fra den tiden.

Foreldrene mine var begge aktivt med i motstandsbevegelsen, og med det til følge at faren min ble hentet av Gestapo og sendt til konsentrasjonsleir i Tyskland. Mor satt i fengsel en kort stund. Husker også at tyskerne kom og hentet hesten vår som vi alle var svært glad i.

Slike hendelser vil for alltid prege den som har opplevd dem.

.Faren kom hjem som en av de få overlevende fra Tyskland. Han kom med "de hvite bussene" som svenskene hadde satt opp for sine hjelpesendinger. Svenske Grev Folke Bernadotte forhandlet med Himler om å løslate de nordiske fangene, sier Rugsland, som etter dette er en varm svenske-venn.

Så når jeg i prekenene mine takker for fred og frihet så ligger det en oppriktighet i dette basert på egne erfaringer. Ordene betyr svært mye for meg og min generasjon.

Den som er slått, slår man ikke

Etter krigen var foreldrene mine fortsatt aktive, men nå med å hjelpe landssvikerne. Disse fikk i mange tilfeller en umenneskelig hverdag etterpå.

Det skulle ikke så mye til for at mange nordmenn gikk over til fienden under krigen – propagandaen fra begge sider var massiv, så det er mange eksempler på at mange nordmenn valgte feil side. Tror nok ikke de helt skjønnte hva de støttet den gangen.

Det var skarpe motsetninger, men viljen til forsoning var en vesentlig faktor for å kunne hjelpe disse menneskene i etterkrigsårene. Foreldrene mine hadde fått en stor porsjon av "vilje til forsoning", og

dette har nok også vært med på å prege oss barna.

I vår tid er det så populært med såkalte fredsmarsjer, hvor man roper ut sitt budskap. Dette har jeg ingen tro på. Har man ikke fred i sinnet og i hjertet – så er det ingen egentlig fred, mener Rugsland.

Det vokste etter hvert langsomt frem en indre overbevisning om at teologi var det jeg ønsket å studere. Det er et sju år langt lerret å bleke, så beslutningen om å tjene Guds ord ble tatt etter nøye overveining. I tillegg valgte jeg å gå befalsskolen, som la et godt grunnlag for ydmykhet og beslutsomhet.

Feltprest i Libanon og Jugoslavia

I1978 ble de norske styrkene kalt ut på oppdrag i Libanon. Jeg ble da tatt ut til å være med som feltprest til Libanon. Et vanskelig valg å ta, med kone og tre barn hjemme, men familien stilte opp. Kona har støttet meg i alle disse valgene, sier han, og legger ikke skjul på at hun har betydd svært mye for ham.

Dette var en av de første kontingentene som dro, så det var svært primitive forhold vi jobbet under. Arbeidet mitt var å være feltprest for 30 militære enheter spredd utover et stort område. Var også med soldatene på oppdrag. Her var det å

ta seg gjennom mange minefelt for å kunne utføre oppdragene. Det var stort å se gleden sivilbefolkningen viste ved gjenforeningen som FN-styrkene stod for. Mange gledescener sitter igjen i minnet. Var selv under beskytning flere ganger, men det ville gå godt.

Flaks var det ikke!

Ble en gang tatt som gissel, og stilt opp for å henrettes av Haddad regimets menn. En forferdelig opplevelse, som heldigvis endte godt. Flaks var det imidlertid ikke!

De fleste soldatene greide seg godt, og jeg var imponert over hvordan de under så primitive kår og spesielle opplevelser klarte å bevare humøret og samholdet. Forholdene for soldatene har siden blitt mye bedre, heldigvis.

Hadde vi litt fri dro vi på bibelhistoriske turer, noe soldatene satte stor pris på som et positivt avbrekk i hverdagen.

-14 år senere ble jeg kalt ut som prest i Jugoslavia – et møte med grusomhet som ikke kjente noen grenser, forteller han videre. Hatet var her så mye mer innbitt enn det jeg hadde sett tidligere, og fikk grusomme konsekvenser for en uskyldig sivilbefolkning. Det vil ta

generasjoner å reparere de dype sårene, hvis det noen gang lar seg gjøre.

Det må vokse frem en vilje til fred i hver enkelt før en kan tro på varig fred i Jugoslavia. Bedre å tenne et lys enn å forbanne mørket.

- Her i landet har vi verken krig eller sult, men likevel kommer mange skjævt ut. Jeg tror det må være en livsfattigdom hos de som rammes av de ulike lastene vi er vitne til i dag.

Møtet med Byneset

Rugsland kan snart se tilbake på 10 år som sogneprest på Byneset og Leinstrand.

- Jeg begynte min prestegjerning her 1. Nyttårsdag i 1992, da værgudene regjerte i Midt-Norge. Opplevde etter hvert at folket her har en svært sterk og solid identitet. Er blitt veldig glad i folket her som har betydd mye for min trivsel her i bygda.

At sognepresten er glad i ord er forstår man ganske raskt, da han ikke har skrevet en preken siden 1970, vært korrekturleser i Morgenbladet under studietida, og er svært nyansert i sitt ordvalg.

-Jeg forbereder meg mentalt til prekenene, og stoler på trengheten. Det har fungert godt.

STORFLOMMEN I GAULA 1940

Historien vil gjenta seg.....

Av Anne Lise Berg

Et dystert 60 års minne hvor hele gårdsbruk ble sopt vekk, broer revet unna og ført på havet.- ja hele Rognes jernbanestasjon ble tatt av strømmen.

Gaula har krefter sterkere enn mennesker kan temme. Storflommen i 1940 satt storflommene i 1918 og 1934 helt i skyggen.

Kan dette skje igjen? - Ja, det kan og vil dessverre skje igjen, sier professor Ånund Killingtveit, som ledet befaringen fra Støren og nedover langs Gaula en Augustdag hvor Gaula rant nedover med 80 000 liter vann i sekundet forbi målestasjonen på Hovin.

Flommen ble forårsaket av et kraftig regnvær som kom inn over Trøndelag fra sent torsdag 22. august og varte til lørdag formiddag den 24. August. Et regnvær som stod på uavbrutt. En måling utført av lærer Røe ved Sør-Tømme sæter ga 120 millimeter nedbør i løpet av fredagsdøgnet. Disse målingene var svært høye og lenge trukket i tvil, men står i dag som svært sannsynlige. For å anskueliggjøre dette er en normal månedsnedbør på 70 mm i Trondheim. Vannstanden vokste 20-30cm pr time, og det var store problemer med å få folk ut av husene og i sikkerhet. Man har gjort undersøkelser på om skogsdrift og skogsgrøfting kunne ha noen negativ innvirkning på flommen, men dette

har vist seg å være helt ubetydelige faktorer.

Under 1940 flommen ble det svært omfattende skader, særlig i området fra Støren og nedover mot Hovin, men også ved Rognes og Kotsøy. Jernbanen lå flere steder ute i vannet. Grunnen til at det gikk så hardt utover disse områdene var at området Haga bru og Gaulfossen er to "flaskehals" hvor det samles opp vann før passasjen og inni passasjen.

Trykket på vannet blir dermed høyt, og gjør stor skade.

Det hender dessuten ofte under flom at elver skifter leie, - den kan finne snarveien i stedet for i de vante meandersvingene - og igjen blir det liggende en kroksjø.

Hele Gauldalen har terrasser oppover dalsidene. Dette er historisk bevis på at elva har gravd seg lenger og lenger ned i dalbunnen.

Det har vært 6 store flommer i forrige århundre, men før det igjen 5 som vi kjenner til og som man er helt sikre på.

På 1900-tallet kom flommene i 1918, 1934, 1935, 1940, 1944, 1956 og i 1973.

- Store flommer kommer ofte tett i tid, sier Killingtveit.

Hva kan vi gjøre for å hindre flom?

Etter hver storflom kommer det alltid opp et krav om at noe må gjøres for å hindre slike skader. Dette skjedde etter flommen på Østlandet i 1995, og det skjedde i Gauldalen etter 1940-flommen. Hva kan en så gjøre? Kan flom forhindres ved tekniske tiltak? Et ekstra vanskelig spørsmål i våre dager er om klimaendringer vil føre til større flommer, slik det ofte hevdes.

Killingtveit deler tiltakene inn i fire områder

a... tekniske tiltak for å redusere flommens størrelse (magasiner)

b.. Tiltak langs elva for å forhindre oversvømmelse (forbygninger)

c.. Varsling av flom for å lette evakuering og redningsarbeid

d.. Unngå å bruke flomutsatte områder der risikoen er høy
Killingtveit mener videre at flom ikke kan forhindres, men vi må lære oss å leve med den risikoen det er å bo ved en elv, og Gaula går blant ekspertene for å være en svært lunefull elv.

Bygging av magasiner for å samle opp og dempe ut større flommer har vært diskutert og undersøkt i Gaula. Dette er mulig, men av økonomiske grunner bør slike magasiner kombineres med annet bruk. Gaula er blitt varig vernet mot vannkraftutbygging, så denne muligheten er ikke til stede lenger.

Flomskadene øker....

Det er en trend at flomskadene øker, dette skjer både i Norge og internasjonalt. Når flomskadene øker så taes dette som et tegn på at flommene blir stadig større, og at dette skyldes klimaendringer.-

Når flomskadene øker så kan dette være fordi vi utnytter områdene som er flomutsatt mer intensivt nå enn før, mener Killingtveit. Derfor ville en flom på 1940-nivået gitt langt større skader i Gaulas dalføre i dag enn den gjorde i 1940!

Flommen har et beregnet gjentakintervall på 100 - 400 år
Gaula, som er 150 km, har kun små

reguleringer, så man må framover fortsatt regne med at flommene i vassdraget vil forårsake store skader, sier Ingebrigt Bevre fra NVE. Reguleringene i Lundesokna, som er den største i vassdraget, er beregnet til å redusere vårflommen nedstrøms Lundamo med 4 - 5%.

Det utarbeides nå et flomsonekart for landet, som vil være ferdig i 2007. Kartet vil med stor presisjon vise hvilke områder som oversvømmes i en flomsituasjon, og med hvilken hyppighet.

Dette vil gi kommunene et bedre grunnlag for arealplanlegging og beredskap.

Bebyggelsen og fabrikklokalet på Troøyen i Midtre Gauldal er utsatt ved flom. En gammel bru snevrer inn løpet og fører til oppstuvning.

Bygging av flomverk og utvidelse av løpet under brua er tiltak for å redusere flomskadene i området.

På strekningen Udduvold bru til Støren er det utført ca 38 km erosjonssikring. Forbygningene bidrar til en betydelig reduksjon av erosjonsskadene i flomsituasjoner. Også ovenfor Støren der vannhastighetene er større enn på den nederste strekningen er det også utført omfattende forbygningsarbeider.

Det er også bygget flere flatterskler - en terskel som hindrer tilbakegravning som vil gi erosjon.

Mye er gjort, men vi kan ikke bygge oss ut av problemet. Historien gjentar seg, vi må lære oss å leve med elvas god og mer lunefulle sider, avslutter Killingtveit.

JULENØTTER 2001.

Også i dette årsheftet gir vi en mulighet til sysselsetting av "de små grå" gjennom lange og mørke vinterkvelder.

På neste side finner du oppgavene som i år er laget som ord-rebuser.

Alle oppgavene gir løsningsord som alle kan relateres til både fortid og nåtid, også på Byneset, men en av oppgavene gir et lokalt stedsnavn som løsning.

Løsningene ellers gir både mat, natur, redskap, innretninger, bygninger, hjelpemidler, hendelser og personbeskrivelser i ny og eldre tid.

Ikke alle oppgaveordene kan overføres helt grammatisk riktig til svaret, men hvis du prøver på uttalen kan det gå bedre.

Siste tilleggsopplysning før du går i gang; løsningsordene skal være i stigende alfabetisk orden.

Lykke til! og GOD JUL.

JULENØTTER 2001.

OPPGAVEREBUSER.

1. 007 er på Byneset	
2. Anla litteratur	
3. Pattedyr bekreftende + sist i dikt	
4. Symbol + list	
5. Innbyggerne + norsk film	
6. Tysk dame + underetasje	
7. Olympiske leker mellom bokstavnaoer + skjebne	
8. Kraftig påminnelse!	
9. Årstid gjennom sumpa	
10. Inne i avl + sort	
11. Banke gnom	
12. Hæ? + 50 + vadefugler	
13. Var utett + treg + del av Stortinget (fork.)	
14. Ekkel + artig + klang	
15. Holde ord + overgang	
16. Herk + gjennomgang	
17. Bort me' dæ! + stille	
18. Duo + første bokstav + insektbolig	
19. Puste	
20. På foten flire kjøretøy	
21. Rolig rensvæske + midt i sangen	
22. Nedbør spruter	
23. Distrikt er geistlig person	
24. Kost + bokstavkarakter	
25. Fan	
26. Dro han med hammeren	
27. Mosjon + flaks	
28. Fjernsynsfugl	
29. Nær formaning + sirkel	
30. Kan finnes i tett ved	

Løst av:.....

Din løsnng sendes/leveres innen **SØNDAG 20. JANUAR 2002 til:**

Ole A. By Martin Haugens v 23 7070 Bosberg
 eller på e-post til arn-b@online.no

De tre første uttrukne med (flest) riktige svar får hver sin bokpremie.
 Kunngjøres på Historielagets årsmøte.

Julegavetips !

Kalender - 2002. Historielagets tradisjonelle kalender med fine "historiske" bilder fra Byneset kommer selvfølgelig også denne gang.

Kalender for år 2002 - kr. 80,00

“ Ord og uttrykk fra Byneset “. Boken som kom i 1999 og har mere enn 3000 ord og uttrykk fra vårt “Bynesmål”, hvorav en rekke er på vei til å forsvinne fra vårt dagligspråk

Boken koster kr. 150,00

“ Gamle arbeidsformer i landbruket”. Videokassett som viser torvtaking, høyyonn og skuronn, samt den nye kassetten fra:

“Bynesdager og Utvandrerfestival 2000” og

“Fjordfiske” på samme kassett. Begge er blitt veldig godt mottatt, og vi har ikke hørt annet enn lovord. Ennå noen få eksemplar igjen.

Kassett kr. 200,00

Ekstra eksemplar av Historielagets årshefte kr. 25,00

Disse artiklene er utlagt for salg på **COOP MARKED på Rye** eller de kan kjøpes hos styremedlemmer i Historielaget.

Byneset HISTORIELAG

ønsker alle en riktig

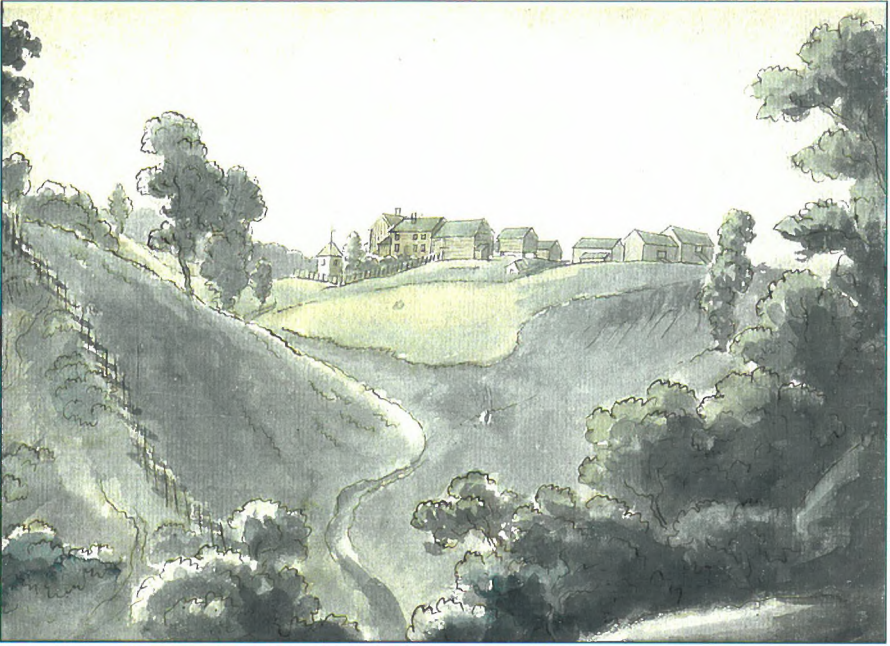
God Jul

og

Godt nyttår 2002.

HØYEM

Prestgarden

Akvarell av Høyem, Prestgarden, malt av Cornelius Enevold Steenbloch 1751- 1836. Malt ca. 1810. Steenbloch var sønn av kapellan Cornelius Steenbloch på Byneset fra 1763 til sin død i 1772. Familien Steenbloch var leieboere på gården, og Cornelius jr. har vel i sin pure ungdom laget en skisse, mens han var på gården, som han senere tok frem og malte.

Gården ble oppbygd på nåværende sted ca. 1740 av Svend Brun. Tidligere lå gården helt oppe på Høyemshaugen. På gården ble Johan Nordahl Brun født i 1745. Han var også kapellan på Byneset i 1772-74 og bodde her i denne perioden.

Navnet "Prestgarden" er det vanskelig å finne grunnlag for, men det har bodd flere både residerende og personlige kapellaner her, men ingen sogneprest etter 1650. Nåværende Ålberg prestegård er ikke nevnt i Aslak Bolt's jordebok ca. 1440, så kanskje denne Høyemsgården var prestegård i katolsk tid.

Gården er malt fra nordøst, og topografien er svært endret idag mot dengang.
NB! Tårnet til venstre for husene er ikke noe kirketårn, men et lysthus i haven.